

УДК 339.564(477:4ЄС)

EXPORT POTENTIAL OF UKRAINE AND THE SPECIFIC FEATURES OF ITS IMPLEMENTATION IN TRADE AND ECONOMIC RELATIONS WITH EU COUNTRIES

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ У ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ З КРАЇНАМИ ЄС

Romanets T. / Романець Т. П.*Master's Student / студент СО «Бакалавр»***Atamanchuk Z. / Атаманчук З. А.***Ph.D. in Economics, Assoc. prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-6139-1653

*Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia,**Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця*

Анотація. У статті проаналізовано сучасний стан та особливості формування експортного потенціалу України в контексті розвитку торговельно-економічних відносин із країнами Європейського Союзу. На основі статистичних даних розглянуто структуру, динаміку та тенденції українського експорту, визначено провідні галузі, що забезпечують основні обсяги зовнішньої торгівлі, зокрема агропромисловий, металургійний, хімічний та машинобудівний сектори. Підкреслено, що у довоєнний період Україна послідовно нарощувала обсяги експорту до країн ЄС, що стало результатом поступової інтеграції у спільний європейський ринок. Виявлено, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС та функціонування Поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі сприяли розширенню доступу українських товарів до європейських ринків, зростанню експорту продукції з більшою часткою переробки та підвищенню якості вітчизняної продукції відповідно до європейських стандартів. Водночас з початком повномасштабної війни експортна діяльність України зазнала суттєвих структурних трансформацій, пов'язаних із руйнуванням логістичних шляхів, блокадою портів, скороченням виробничих потужностей та зміною географії постачань. Окреслено основні проблеми реалізації експортного потенціалу, серед яких — низький рівень диверсифікації товарного експорту, переважання сировинної продукції, обмежений розвиток високотехнологічних секторів, а також нестача інвестицій у модернізацію виробництва. Обґрунтовано, що сучасні виклики зумовлюють потребу в новій експортній стратегії, яка має бути спрямована на підтримку переробної промисловості, залучення інвестицій, розширення доступу до зовнішніх ринків і підвищення конкурентоспроможності українських товарів.

Ключові слова: експортний потенціал, зовнішня торгівля, Європейський Союз, інвестиції, конкурентоспроможність, Україна.

Постановка проблеми.

У сучасних умовах глобалізації та посилення міжнародної конкуренції формування та ефективна реалізація експортного потенціалу України набувають особливого значення. Експорт виступає ключовим чинником економічного зростання, забезпечуючи приплив валютних надходжень, розвиток виробництва та інтеграцію країни у світову економіку. Водночас Україна стикається з низкою

проблем, що ускладнюють реалізацію її експортних можливостей: низький рівень диверсифікації експорту, обмежений доступ до ринків Європейського Союзу (ЄС), нестача інвестицій та технологічного оновлення виробництва. У цих умовах особливої актуальності набуває вивчення структури експортних товарів, основних галузей, що формують експортний потенціал, та особливостей торговельно-економічних відносин України з країнами ЄС.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У працях вітчизняних і зарубіжних науковців висвітлено питання формування й розвитку експортного потенціалу держави, зокрема, це публікації Т. О. Рибаквої, О. М. Соколовської, І. Ю. Крупяк, Т. В. Скорнякової, В. В. Ксендзук, М. М. Ремінського, О. М. Кириченка, Т. О. Власюк, Н. М. Галазюк, Т. М. Циганкової, О. А. Швиданенка, Ю. О. Голинського, О. О. Алімова, Н. І. Черкас та ін., поряд із зарубіжними дослідниками – працями С. Баєра, А. Бранга, Т. Занга, Ю. Ричтера, Б. Хоїкмана, Дж. Абеля та інших.

Метою наукової публікації є аналіз структури та динаміки експорту України, визначення ключових галузей, що формують експортний потенціал держави, а також виявлення особливостей його реалізації у торговельно-економічних відносинах з країнами Європейського Союзу з метою підвищення конкурентоспроможності української продукції на європейському ринку.

Виклад основного матеріалу.

Експорт України відображає обсяг товарів та послуг, вироблених у різних сферах економічної, виробничої та соціальної діяльності, які надалі реалізуються на зовнішніх ринках із максимальною вигодою для країни. Відомо, що Україна має значний експортний потенціал і займає вагоме місце на світових ринках. Основні експортні надбання країни зосереджені в галузях спеціалізації, таких як обробна та видобувна промисловість, аграрний і енергетичний сектори.

Динаміка експорту України за 2014-2024 рр. відображена на рис. 1.

Під час війни найважливішим торговельним партнером для нас став Європейський Союз — на нього припадає близько 60 % українського експорту. Наразі товари проходять через дунайські порти Рені та Ізмаїл. І, звичайно, через

західні кордони. А ось для порівняння: до ескалації війни у 2022 р. Україна експортувала майже 7 мільйонів тонн на місяць, тоді як, наприклад, Болгарія — лише 6 мільйонів на рік. Саме тому ми говоримо, що ЄС був неготовим до раптового напливу українського експорту, адже польські порти могли обробляти лише 8 мільйонів тонн на рік, тоді як найбільший порт Румунії — Констанца — розрахований на 25 мільйонів. Що стосується залізниці, то за колією, обладнанням і призначенням європейські залізниці відрізняються від українських: замість 50 вантажних вагонів — пасажирські.

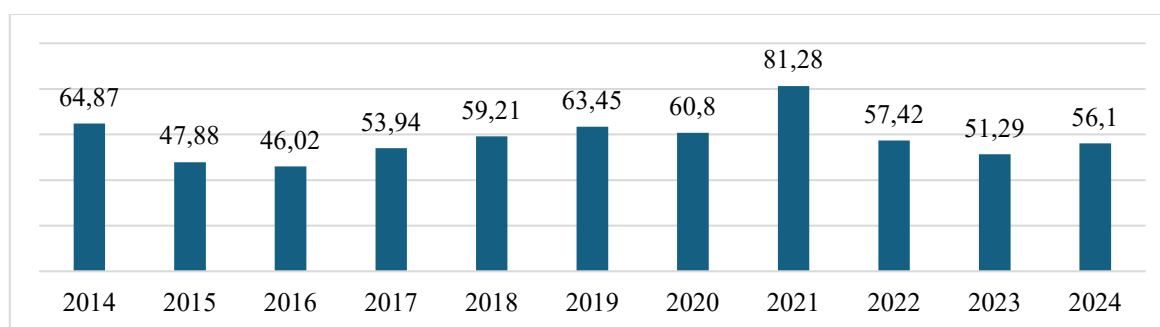

Рисунок 1 - Динаміка експорту України за 2014-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [1]

У період 2022–2024 рр. спостерігається стійке зростання імпорту (рис. 2), навіть попри військові виклики, що вказує на необхідність імпорту сировини, обладнання та технологій для відновлення економіки. Постійне перевищення імпорту над експортом у кризові роки створює торговий дефіцит, що підкреслює важливість стимулювання експорту і диверсифікації ринків. Значне падіння відбулось у 2014–2015 рр.: імпорт зменшився з 69,55 млрд дол США до 50,26 млрд дол США, що відповідає економічній кризі, валютній нестабільності, військовим діям на сході України та скороченню споживчого попиту.

Європейський Союз виступає найбільшим торговельним партнером України, на який у 2024 р. припадало більше 50 % загального товарообігу країни.

У той же час Україна займала 16-те місце серед торговельних партнерів ЄС, забезпечуючи 1,3 % від загального обсягу торгівлі товарами ЄС за минулий рік.

У 2024 р. загальний обсяг торгівлі товарами між ЄС та Україною становив

67,2 млрд євро рис. 3), що свідчить про більш ніж двократне зростання товарообігу з моменту набуття чинності Угодою про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ). У 2024 р. імпорт товарів з України до ЄС досягнув 24,5 млрд євро [1].

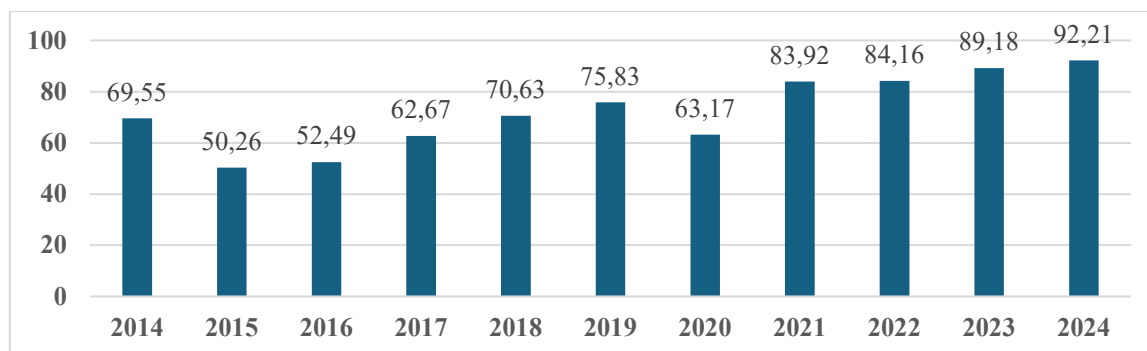

Рисунок 2 - Динаміка імпорту України за 2014-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [1]

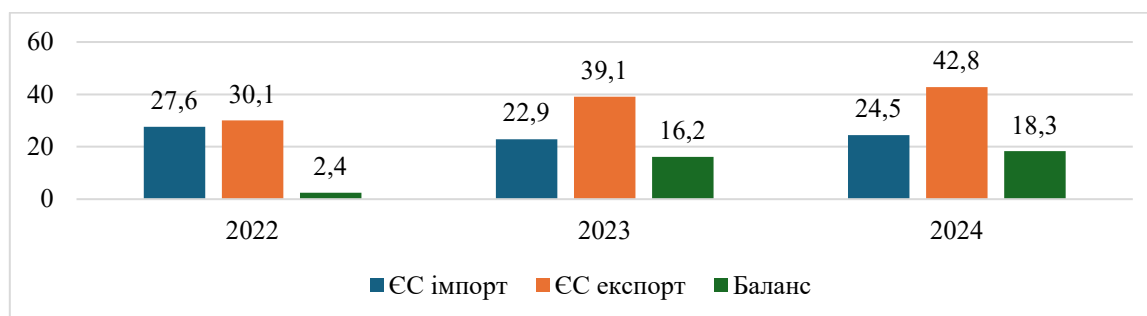

Рисунок 3 - Динаміка торгівлі товарами України до ЄС, за 2022-2024 рр., млрд євро

Джерело: побудовано автором на основі [2]

Експортна структура України не змінилася: на першому місці залишаються сільськогосподарська продукція, залізна руда та сталь (рис. 4). Зараз доставка зерна до румунських або болгарських портів є складною. Водночас високі очікування виробників і обережний оптимізм почали відновлюватися завдяки роботі українського морського коридору.

За підсумками 2024 р. в Україні зафіксовано зростання вартості зовнішньої торгівлі товарами на 13 %, що становило 112,3 млрд дол. США, а також збільшення фізичних обсягів торгівлі на 26 % — до майже 160 млн тонн. Це

свідчить про поступову стабілізацію зовнішньоторговельної діяльності, однак показники ще не досягли рівня 2021 р., тобто періоду до початку повномасштабної війни.

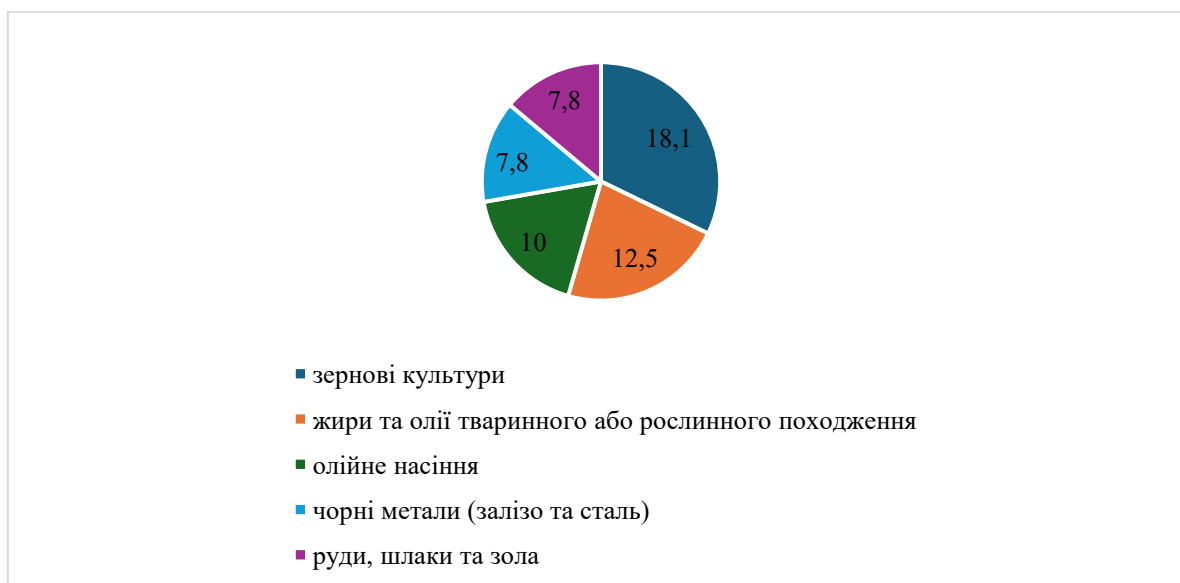

Рисунок 4 - Основна група товарів експорту України до країн ЄС, 2024 р. %

Джерело: побудовано автором на основі [3]

Собівартість вирощування кукурудзи в Україні становить 140–150 доларів США. Європейська вартість доставки з порту до Румунії — 210 доларів, транспортування до портів — майже 100 доларів, плюс 10 доларів за перевалку. Таким чином, фінальна ціна є нижчою за собівартість. ЄС є найбільшим торговельним партнером України, на який у 2024 р. припадало понад 50 % товарообігу країни. У свою чергу, Україна є 16-м найбільшим торговельним партнером ЄС, забезпечивши 1,3 % загального товарообігу ЄС за минулий рік. Загальний обсяг торгівлі товарами між ЄС та Україною у 2024 р. досяг 67,2 мільярда євро, що означає, що товарообіг більш ніж подвоївся з моменту набуття чинності ПВЗВТ [4].

Слід відзначити, що середні експортні ціни на ключові товари українського експорту були нижчими за середньоєвропейські показники (табл. 1). Зокрема, у 2024 році середня ціна експорту соняшникової олії становила 852 дол. США за тону, кукурудзи — 171 дол. США, пшениці — 181 дол. США, а залізної руди — 83 дол. США.

Таблиця 1 - Порівняння середньомісячних цін на основні експортні товари України та середньомісячних світових цін у 2023–2024 рр. (дол. США за метричну тонну)

Товарна позиція	Експортні ціни України		Європейські ціни	
	2023	2024	2023	2024
Соняшникова олія	872,17	852,43	1 007	1 060
Кукурудза	188,35	171,23	253	191
Пшениця	182,08	180,81	258	231
Залізна руда	99,53	83,18	121	109

Джерело: побудовано автором на основі [5]

На відмінності між темпами зростання вартісних і фізичних обсягів експорту України, окрім зниження цін ЄС і нижчих експортних цін українських товарів порівняно з європейськими, впливає ще один важливий фактор — неповернення експортної виручки до країни. За даними НБУ, станом на 1 вересня 2024 р. обсяг такої неповерненої валютної виручки сягнув близько 8 млрд дол. США, що зумовлено перевищенням граничних термінів розрахунків за експортними операціями [6].

З початку повномасштабного вторгнення географія вітчизняного експорту товарів до країн ЄС стала менш диверсифікованою. Зокрема, у 2019 р. на Польщу (яка вже тоді була найбільшим торговельним партнером України серед країн ЄС) припадало лише 13 % експортних поставок до ЄС, тоді як у 2023 р. ця частка зросла до майже 20 % [7]. Відтоді найбільше зросла частка Румунії — з 4,8 % до 16,1 % [7], що свідчить про те, що морські порти цієї країни стали головним логістичним хабом для транзиту української продукції на ринки третіх країн.

Серед країн призначення для вітчизняного експорту до ЄС також зросла частка Іспанії — з 7,2 % до 8,6 %. Натомість знизилася частка таких країн, як Німеччина (з 11,5 % до 8,6 %), Угорщина (з 7,5 % до 5,1 %) та Нідерланди (з 8,9 % до 6,4 %) [7], що передусім пов'язано зі скороченням експорту з України кабельних комплектів для транспортних засобів і електричних водонагрівачів для приготування кави або чаю.

Найбільшими партнерами України з імпорту товарів серед країн ЄС у 2023 році були: Польща — 20,2 % імпортних поставок з ЄС, Німеччина — 15,6 %, ...

Італія — 7,0 %, Болгарія — 6,8 %, Чехія — 5,5 %, Франція — 5,4 % та Словаччина — 5,2 % [7]. Частка кожної з інших країн у структурі товарного імпорту з ЄС не перевищує п'яти відсотків.

Висновки.

Аналіз експортного потенціалу України до та під час війни свідчить про суттєві трансформації в структурі, обсягах і напрямках зовнішньої торгівлі. До початку повномасштабного вторгнення Україна стабільно нарощувала експорт, зокрема аграрної продукції, металургії та продукції з низьким ступенем переробки. Проте війна різко змінила умови функціонування економіки: зруйновані логістичні маршрути, блокада портів, знищення виробничих потужностей та втрата ринків збуту стали ключовими факторами скорочення обсягів експорту. Попри це, окремі галузі, зокрема агросектор, продовжили демонструвати відносну стійкість, що підкреслює важливість сільського господарства у формуванні валютних надходжень. Водночас суттєве падіння експорту продукції з високою доданою вартістю та домінування сировинного експорту вказують на структурні слабкості української економіки. Сучасні виклики зумовлюють потребу в новій експортній стратегії, яка має бути спрямована на підтримку переробної промисловості, залучення інвестицій, розширення доступу до зовнішніх ринків і підвищення конкурентоспроможності українських товарів. В умовах війни та майбутнього відновлення країни експорт повинен стати не лише джерелом валютних надходжень, а й рушієм економічної модернізації та інтеграції України в глобальні економічні ланцюги.

Література:

1. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/ext/en/home> (дата звернення: 27.10.2025).
2. European Commission. EU trade relationship. URL: https://commission.europa.eu/index_en (дата звернення: 27.10.2025).
3. Lloyds Bank International trade portal. URL: <https://www.lloydsbanktrade.com/en> (дата звернення: 27.10.2025).

4. Національний інститут стратегічних досліджень. Зовнішня торгівля України. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-pidsumky-2024-roku> (дата звернення: 27.10.2025).

5. European Central Bank. A Multi-sector Production Network Model for the Euro Area. URL: https://www.ecb.europa.eu/pub/research-networks/shared/pdf/champ/20250616_Quintana-Slides.pdf (дата звернення: 27.10.2025).

6. Global goods trade on track for gradual recovery despite lingering downside risks. 2024. URL: https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/stat_10oct24_e.htm (дата звернення: 27.10.2025).

7. Shares of Ukraine's Top Trading Partners in the Total Goods Turnover. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Trade_y_en.pdf (дата звернення: 27.10.2025).

The article analyzes the current state and specific features of the Ukraine's export potential formation in the context of developing trade and economic relations with the European Union. Based on statistical data, the structure, dynamics, and trends of Ukrainian exports are examined, with the leading sectors identified — including the agro-industrial, metallurgical, chemical, and mechanical engineering industries — which provide the main volumes of foreign trade. It is emphasized that during the pre-war period, Ukraine consistently increased the volume of exports to EU countries, as a result of its gradual integration into the common European market. It is revealed that the Association Agreement between Ukraine and the EU, as well as the functioning of the Deep and Comprehensive Free Trade Area, contributed to expanding Ukrainian goods' access to European markets, increasing the export of products with a higher degree of processing, and improving product quality in accordance with European standards. At the same time, with the beginning of the full-scale war, Ukraine's export activity underwent significant structural transformations caused by the destruction of logistics routes, port blockades, reduced production capacity, and changes in export geography. The main problems of realizing Ukraine's export potential are outlined, including the low level of export diversification, the dominance of raw materials, the limited development of high-tech sectors, and the lack of investment in production modernization. It is substantiated that modern challenges necessitate a new export strategy, which should be aimed at supporting the processing industry, attracting investment, expanding access to foreign markets, and increasing the competitiveness of Ukrainian goods.

Key words: export potential, foreign trade, European Union, investments, competitiveness, Ukraine.

Стаття відправлена: 06.12.2025 р.

Романець Т. П., Атаманчук З. А.